

Pieter Wierenga? Wie was dat?

In Haren, sinds dit jaar onderdeel van de gemeente Groningen, is een straat vernoemd naar Pieter Wierenga. Wie was Pieter Wierenga, wat heeft hij gedaan om een eigen straat te verdienen? VNG Magazine vertelt het verhaal van de gemeentesecretaris die de hoogste prijs betaalde voor zijn verzet tegen de bezetters. Als eerbetoon aan de vele ambtenaren die, net als Wierenga, weigerden de Duitse dienstbevelen op te volgen.

Het is een doorsneestraat, met keurige naoorlogse eengezinswoningen met rode daken. De ruime voortuinen zijn groen met netjes gemaaid gras. De weg is eenrichtingsverkeer (met uitzondering van fietsers), alleen aan de 'even' kant kunnen de bewoners hun auto's kwijt. Een straat eigenlijk zoals er duizenden zijn in Nederland. Maar er is maar één P. Wierengaweg.

Op het straatnaambordje ontbreekt een nadere duiding. Was hij een bestuurder, een plaatselijke sportheld, een Nobelprijswinnaar wellicht? Het is gissen voor de bewoners.

Wie zoekt naar het antwoord op de vraag wie Pieter Wierenga was, zou dit kunnen vinden in het voormalig gemeentehuis aan het Raadhuisplein. Daar hangt een eenvoudige plaquette met de tekst 1940-1945 Wij gedenken Pieter Wierenga en Eemke van der Veen, gemeenteambtenaren. Anderhalve kilometer daarvan, op begraafplaats De Eshof, ligt hij begraven, direct rechts bij de hoofdingang. Op de steen van het oorlogsgraf

staat het gemeentewapen. De begeleidende tekst luidt: *In verzet gevallen voor de gemeenschap.*

Pieter Wierenga was in de oorlogsjaren gemeentesecretaris van Haren – tot hij op 16 november 1944 door de Sicherheitsdienst standrechtelijk werd geëxecuteerd.

Meer dan een straat

Henk Meijboom (78) en zijn vrouw Alie wonen aan het einde van de P. Wieren-

gaweg. Al 46 jaar en nog steeds naar volle tevredenheid. Het is een fijne straat, zegt hij. Het is méér dan zomaar een straat, het is een buurtje, een gemeenschap. Met een buurtvereniging die activiteiten organiseert en een bloemetje bezorgt bij nieuwe bewoners. Het is goed wonen hier, zegt hij. En weet hij ook wie Pieter Wierenga was? 'Een verzetsstrijder toch? En is hij niet gefusilleerd?'

Bijna goed. Hij zit met zijn antwoord van alle bewoners met wie VNG Magazine praat, het dichtst bij de historische waarheid. Maar Meijboom heeft dan ook 38 jaar bij de gemeente Haren gewerkt.

Zijn buurvrouw Geziena Steenbergen heeft geen idee wie Wierenga was. 'Eigenlijk best erg hè', zegt ze. 'Toen we hier kwamen wonen heb ik wel even gegoogeld maar ik weet het echt niet meer. Mijn man is er nu niet, die had het vast wel geweten.' Ook Vienna Bol, die iets verderop woont, moet het antwoord schuldig blijven.

Kistje sigaren werd Pieter Wierenga fataal

Gemeentesecretaris Pieter Wierenga van Haren was betrokken bij de LO, de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers. Als hoogste ambtenaar bij de gemeente kon hij de eerste oorlogsjaren de maatregelen van de Duitsers eenvoudig trainen. Tot de komst van NSB-burgemeester Otto Frederik Pieter Hendrik de Waard, medio 1943.

Toen de Knokploeg Groningen op 23 juli 1943 een overval uitvoerde op het bevolkingsregister, hielp Wierenga mee een deel van de documenten te vernietigen. Terwijl de persoonskaarten in vlammen opgingen – en mensen dus uit het systeem verdwenen en niet meer voor de *Arbeitseinsatz* konden worden opgeroepen – zat de burgemeester opgesloten in de wachtkamer van het gemeentehuis.

Lijst

Wierenga kwam hier nog mee weg. Een jaar later niet meer. In de herfst van 1944 kreeg de gemeente van de Duitsers de opdracht een lijst samen te stellen van alle Harense mannen die beschikbaar waren om tankgrachten, loopgraven en schuttersputjes te graven. De

ambtenaren saboteerden de lijst. De burgemeester gaf Wierenga daarop de opdracht een nieuwe lijst samen te stellen, wat hij weigerde – en met hem alle andere ambtenaren. Zij doken direct na deze collectieve verzetsdaad onder, binnen een halfuur was het gemeentehuis leeg.

Sigaren en tabak

Burgemeester De Waard haalde de *Sicherheitsdienst* erbij die direct een kloppacht op de ambtenaren begon. Wierenga was per fiets onderweg naar Emmen om zich daar bij familie te verbergen. Een tocht van bijna zestig kilometer, die na acht kilometer al eindigde bij De Punt. Patrouillerende Landwachters zagen het kistje met sigaren en tabak dat Wierenga op de bagagedrager had ge-

bonden en concludeerden dat hij een illegale handelaar moest zijn. Ze namen hem mee naar Vries en belden de burgemeester van Haren. Die stuurde direct een aantal SD'ers naar Vries. Daar werd hij, achter het gebouw van de Landwacht, zonder enige vorm van proces doodgeschoten. Wierenga was 59 jaar.

P. Wierengaweg

In 1948 vernoemde de gemeente Haren een straat naar hem, de P. Wierengaweg. Datzelfde jaar werd in het gemeentehuis een gedenksteen onthuld voor de twee in de oorlog omgekomen ambtenaren: Eemke van der Veen en Pieter Wierenga.

Aan de overkant woont Willem Bakker. Al vijftien jaar, maar ook hij weet niet wie Wierenga was. 'Maar ik ben dan ook geen Harenaar, ik kom uit Zuidwolde.'

Nieuw

We steken weer over, naar Abel Mulder, 86 jaar en al 56 jaar bewoner van van een huis halverwege de straat. Hij was tijdens zijn werkzame leven postbode en de P. Wierengaweg zat in zijn wijk, maar wie de man was? Hij verwijst door naar zijn burens, Kees van Es en Trijntje van Es-Hilbrants, ook al bijna een halve eeuw hier woonachtig. Ze zijn in de beginjaren van de oorlog geboren en weten weinig van die tijd. 'Als kind krijg je daar niks van mee.' En bovendien, ze zijn van Paterswolde, aan de andere kant van het Noord-Willemskanaal. Ook zij luisteren geïnteresseerd als hun wordt

verteld wie Wierenga was, maar het lijkt nieuw voor ze te zijn.

Dan komt de voormalig gemeenteambtenaar Henk Meijboom nog even naar buiten. Hij heeft een tip: 'Ga eens praten met Eppo van Koldam. Hij was heel

lang gemeentesecretaris van Haren en weet veel van de oorlog.'

Zuinigheid

Van Koldam is het historisch geweten van Haren. Waarom, vragen we hem, heeft de gemeente niet op het straatnaambordje vermeld wie Pieter Wierenga was, en wat zijn verdiensten waren? Zuinigheid, veronderstelt hij. 'In sommige wijken is het wel gedaan, maar ik vermoed dat men het te kostbaar vond om de bordjes aan te passen. Maar we hebben wel regelmatig over hem gepubliceerd, ook in het personeelsblad bijvoorbeeld.'

In 2011 publiceerde Van Koldam zijn boek 200 jaar Gemeentebestuur Haren. Daar ging hij ook uitgebreid in op het verzet van de Harense ambtenaren tijdens de Tweede Wereldoorlog. Wierenga

'Ik vermoed dat men het te kostbaar vond om de bordjes aan te passen'

stond bepaald niet alleen. Toen er in november 1944 lijsten moesten worden opgesteld van personen die voor de Duitsers konden werken, weigerden Wierenga en al zijn medewerkers dat waarop het voltallige personeel moest onderduiken.

Kille ontvangst

Wierenga zou dit verzet met de dood bekopen (zie het kader op pagina 31). Zijn collega en gemeentearchitect Ulbe Nieuwenhuis dook onder in de omgeving van Veendam en keerde na de bevrijding terug naar Haren. Daar wachtte hem een kille ontvangst: geen onthaal

op het gemeentehuis, geen enkele vorm van nazorg en geen blijk van waardering van de inwoners – dezelfde mensen die hij en de andere ambtenaren hadden behoed voor dwangarbeid. ‘De vraag rijst of een gemeente als Haren onze offers waard is of was’, zo keek hij later met wrok terug op deze periode.

Niet alleen hij werd na de oorlog koel bejegend. Ook locosecretaris Teije de Jong overleefde de oorlog en solliciteerde kort na de bevrijding op de functie van gemeentesecretaris. Hij had jarenlange ervaring als plaatsvervangend secretaris en, zo schreef hij in zijn sollici-

Foto: Elmer Spaargaren

tatiebrief, als hij de baan zou krijgen, zou hij beter in staat zijn de gevolgen van de onderduikperiode voor hem en zijn gezin te overwinnen. De baan ging uiteindelijk niet naar hem. ‘We kunnen slechts gissen naar de argumentatie’, schrijft Van Koldam in zijn boek. Van de Harense ambtenaren moest ook

Eemke van der Veen de hoogste prijs betalen voor zijn verzet tegen de bezetter. Hij hielp Joden, onderduikers en geallieerde piloten aan vervalste documenten. Van der Veen, Wierenga en hun collega Boelman Heijes waren in het gemeentehuis belangrijke informatiebronnen voor het verzet. Van der Veen heeft de grote ambtenarenopstand van november 1944 niet meer meegemaakt. In maart van dat jaar werd hij gearresteerd en op 22 augustus in kamp Vught gefusilleerd. ◀

Uw verhaal in VNG Magazine?

Dit is het tweede artikel van een serie rond de viering van 75 jaar vrijheid. Heeft uw gemeente een bijzonder verhaal, dat u in *VNG Magazine* wilt vertellen? Neem dan contact op via redactie@vngmagazine.nl.

vng.nl/vrij75

Ambtenaren in verzet

In heel Nederland verzetten gemeenteambtenaren zich tegen de Duitse bezetters en wisten daarmee veel inwoners te redden, door het manipuleren of verwijderen van bevolkingsregisters of gesjoemel met persoonsbewijzen en stamkaarten. Soms moesten ze dit met de dood bekopen, zoals Jozef Buis, gemeenteambtenaar in Obdam die persoonsbewijzen vervalste en vlak voor het einde van de oorlog, op 10 maart 1945, werd geëxecuteerd. In de provincie Groningen zijn in de oorlog naast Pieter Wierenga nog drie andere gemeentesecretarissen om het leven gekomen: Klaas Dijkstra van Ten Boer, Renze Kalk van Grijskerk en Hendrik Boerema van Stedum.

In Renesse kregen ambtenaren de opdracht lijsten samen te stellen met de namen en verblijfplaatsen van mannen die voor de Duitsers moesten werken, de *Arbeitseinsatz*. Enkele ambtenaren boden het verzet de gelegenheid om het

bevolkingsregister uit het gemeentehuis weg te nemen en te begraven.

Vijf Amsterdamse gemeenteambtenaren van het Bevolkingsregister hielpen honderden Joden aan een paspoort zonder J. Zij werden zonder proces doodgeschoten in kamp Vught. In 2017 werden zij postuum geëerd met de Israelische Yad Vashem onderscheiding.

En in Leusden bevindt zich een monument dat herinnert aan het verzet van ambtenaren die via een landelijk netwerk mensen van een andere identiteit voorzagen. Bijvoorbeeld door op documenten de gegevens te vermelden van mensen die ver weg woonden, of van baby's die twintig, dertig jaar geleden waren gestorven. Een overlijdensakte werd uit de gemeentelijke administratie verwijderd en de op papier tot leven verwekte persoon verhuisde dan naar de gemeente waar de onderduiker zich bevond.